

Impactul educațional al modelelor comportamentale în formarea resursei umane¹

Associate Professor PhD Simona Marin

Postdoctoral Grant Recipient, Romanian Academy, Iasi Branch

Abstract: *In the context of rethinking education system is imperative that the initial training, to develop a methodological framework that provides legal and functional prerequisite skills certification specific to education. The paradigms of change is marked by the tendency of the European Union to bring a common educational efforts, to create the European Higher Education Area, offers the opportunity of education to restructure and adapt initial and continuing training of teachers in rethinking, reformulation, re-institutionalized components. From this perspective, the professionalization of teaching involves a redefinition of the powers of nature competences witch is based on effective teaching practices, including, apart from knowledge and skills and schemes of thinking/reasoning, interpretation, creation of hypotheses, the anticipation of decision.*

Key words: *professionalization of teaching, knowledge and skills, key competences*

Cariera didactică și implicit modelul profesionistului din educație se află într-o perioadă de tranformări atât conceptuale cât și metodologice. Sursa generatoare o constituie evoluțiile din plan național dar, mai ales, trebuie să recunoaștem că în cea mai mare parte schimbările sunt parte a convențiilor internaționale la care țara noastră are rolul de membru semnatar.

Din punct de vedere conceptual primul pas în a determina o abordare unitară, la nivel global a domeniului educației, a fost acela de a stabili semnificația științifică a terminologiei specifice și a solicita utilizarea ei în reconfigurarea sistemelor de formare a resurselor umane. domeniul profesional didactic. Importanța acordată limbajului de specialitate și a universalizării acestuia este ușor de remarcat doar dacă amintim că termeni precum calificare, competențe, rezultate ale învățării, cunoștințe, abilități au fost definiți în cadrul celui mai înalt for decizional european²:

- *Calificarea* reprezintă un rezultat formal al unui proces de evaluare și de validare, recunoașterea oficială a valorii rezultatelor individuale ale învățării pentru piața muncii, precum și pentru educația și formarea profesională continuă, printr-un act de studii (diplomă, certificat, atestat) ce conferă dreptul legal de a practica o profesie/meserie.
- *Rezultatele învățării* reprezintă setul de cunoștințe, abilități și competențe pe care o persoană le-a dobândit și este capabilă să le demonstreze după finalizarea procesului de învățare pe un anumit ciclu de școlarizare.
- *Cunoștințele* reprezintă rezultatul asimilării, prin învățare, a unor informații; sunt un ansamblul de fapte, principii, teorii și practici legate de un anumit domeniu de muncă sau de studiu.
- *Abilitatea* înseamnă capacitatea de a aplica și de a utiliza cunoștințe pentru a duce la îndeplinire sarcini și pentru a rezolva probleme; include anumite tipuri de structuri operatorii, de la deprinderi până la capacități de interpretare și rezolvare de probleme.
- *Competența* reprezintă capacitatea dovedită de a selecta, combina și utiliza adecvat cunoștințe, abilități și alte achiziții (valori și atitudini), în vederea rezolvării cu succes a unei anumite categorii de situații de muncă sau de învățare, precum și pentru dezvoltarea profesională sau personală în condiții de eficacitate și eficiență. Competențele au fost clasificate în două categorii: profesionale și transversale. Competențele profesionale sunt dovedite în situații circumscrise unei anumite profesii, iar competențele transversale au o natură transdisciplinară și transcend un anumit domeniu, respectiv program de studii. În general, competențele transversale vizează: lucrul în echipă, comunicarea orală și scrisă în limba maternă/străină,

utilizarea tehnologiei informației și comunicării – TIC, rezolvarea de probleme și luarea deciziilor, inițiativa și spiritul antreprenorial, deschiderea către învățarea pe tot parcursul vieții, respectarea și dezvoltarea valorilor și eticii profesionale etc.

Competențele se pot forma, dezvolta și valorifica pe niveluri multiple și în mod diferențiat de la o persoană la alta în funcție de potențialul acesteia și de condițiile de învățare. Ca urmare, evaluarea obiectivă a competențelor în domeniul educațional necesită stabilirea unor indicatori concretizați în *descriptori de performanță* care stabilesc și descriu nivelurile minimal, mediu și maximal de realizare a competențelor vizate. În cariera didactică competențele sunt corelate cu standardele profesionale specifice, împreună configurând un model al profesionaistului din educație, performanțele individuale ale cadrelor didactice fiind apreciate în funcție de gradul de apropiere sau depărtare de aceste unități cu valoare de „etalon”.

Aria conceptuală trebuie extinsă pentru că *indicatorii de performanță* au ca referință *standardele profesionale pentru ocupațiile didactice*³, considerate etalon în formarea inițială și continuă a cadrelor didactice. Elaborarea și legiferarea acestora a fost o preocupare constantă în sistemul nostru de învățământ, încercările oficiale de conceptualizare aparținând Centrului Național pentru Pregătirea Profesorilor (CNFP) din MEETS, structură care funcționat până în 2011 și care a jucat un rol extrem de important în construcția modelului profesional didactic.

În aceeași arie de schimbări conceptuale în domeniul resurselor umane din educație se situează și recente abordări din literatura de specialitate privind raportul dintre perfecționarea profesională și profesionalizare didactică⁴. Perfecționarea profesională urmărește însușirea teoretică și practică a unor cunoștințe noi, necesare desfășurării activității prezente, dar pe un fundament teoretic și practic deja certificat profesional; se întinde pe o perioadă mai scurtă de timp și nu întotdeauna este parte a unui program coerent „*lifelong education*”. Profesionalizarea este un proces mai complex ce urmărește însușirea unor cunoștințe și formarea unor competențe în raport atât cu poziția actuală, în ceea ce privește activitatea profesională, dar mai ales pentru a răspunde unor posibile situații viitoare și presupune parcurgerea unor conținuturi noi, transdisciplinare. Ca note definitorii putem remarca două linii de acțiune specifice profesionalizării:

- descrierea sau elaborarea „identității profesionale”, astfel încât să se contureze un set de cunoștințe și competențe structurate într-un „model profesional” (standarde profesionale), care poate fi asimilat sistematic, pe baze științifice;
- solicită și un efort corespunzător de legitimare a profesiei didactice în câmpul activităților și profesiilor sociale, cu ajutorul acestui model al profesiei didactice.

Din această perspectivă, profesionalizarea activității didactice presupune o redefinire a naturii competențelor care se află la baza unor practici pedagogice eficace, incluzând, pe lângă cunoștințele și competențele profesionale și scheme de gândire/raționament, de interpretare, de creare de ipoteze, de anticipare, de decizie, etc.

Registrul conceptul necesită și minime trimiteri la *criteriul de optimalitate*⁵ implicat în procesul de formare și dezvoltare profesională. Acesta semnifică stabilirea distribuției sau repartiției așteptate și dezirabile a performanțelor cadrelor didactice. În orice context educațional formatorul, cadrul didactic are nevoie de anumite repere, unele prestabilite, care funcționează în regim de obligativitate pentru toate cadrele didactice, fiind definite de o autoritate în domeniu și altele stabilite conjunctural fiind impuse de o anumită situație educațională.

În contextul acestor reconfigurări devine imperios necesar ca la nivelul formării inițiale, să existe un cadru metodologic legal și funcțional care să ofere premisa certificării competențelor specifice domeniului educațional. Paradigmele schimbării marcate de tendința

Uniunii Europene de a aduce la un numitor comun demersurile educaționale, de a crea Spațiul European al Învățământului Superior oferă posibilitatea sistemului educațional de a restructura și adapta formarea inițială și continuă a personalului didactic prin regândirea, reformularea, reevaluarea componentelor instituționalizate.

Configurarea modelului profesional din educație prin competențele specifice a devenit o prioritate și obligativitate la nivelul sistemului de învățământ o dată cu legiferarea *Metodologiei Cadrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior – CNCIS*⁶, care aplică recomandările europene și solicită descrierea în termeni de rezultate ale învățării - cunoștințe, abilități și competențe - a calificărilor obținute în urma studiilor universitare. Maniera integratoare, atât sub aspectul profesional și transversal al competențelor, cât și gradual-progresiv, sub aspectul formării acestora se aplică și domeniului didactic, calitatea programelor de formare reflectând nu doar viziunea și finalitățile noilor politici educaționale, ci și profesionalismul resursei umane din educație.

Dacă până la adoptarea Legii Educației Naționale⁷, reperul instituțional în formarea competențelor didactice îl constituia programul de studii psihopedagogice organizat la nivelul *Departamentului pentru Pregătirea Personalului Didactic*, odată cu intrarea în vigoare a noilor prevederi, s-au modificat condițiile de formare și acces în sistemul de învățământ pentru ocuparea unei funcții didactice. În conformitate cu noua legislație, *formarea inițială* pentru personalul din educația antepreșcolară se realizează prin liceele pedagogice iar pentru ocuparea celorlalte funcții didactice din învățământul preuniversitar se solicită parcurgerea a trei etape de formare:

- a) *formarea inițială, teoretică, în specialitate*, realizată prin universități, în cadrul unor programe acreditate potrivit legii - studii universitare de licență;
- b) *master didactic cu durata de 2 ani* (absolvenților masterului didactic se eliberează diploma de master didactic în domeniul programului de licență).
- c) *stagiul practic cu durata de un an școlar*, realizat într-o unitate de învățământ, sub coordonarea unui profesor mentor.

Orientarea de la nivel european privind încurajarea mobilității studenților și în formarea didactică se regăsește în precizarea că pregătirea practică din cadrul masterului didactic se poate derula și sub forma unei perioade de stagiul în străinătate în cadrul unui program al Uniunii Europene (perioadă certificată prin documentul Europass Mobilitate).

Schimbările sunt și în cazul obținerii unei alte specializări, absolvenții studiilor de licență putând urma un modul de minimum 90 de credite transferabile care să ateste obținerea de competențe de predare a unei discipline din domeniul fundamental aferent domeniului de specializare înscris pe diploma de licență. Acest modul va putea fi urmat în paralel cu masterul didactic sau după finalizarea acestuia.

Beneficiile acestor schimbări vor fi cu siguranță umbrite de obstacolele anticipate deja în privința dificultăților de finalizare a procesului prin stagiul practic cu durata de un an școlar, care se poate realiza numai dacă se ocupă un post didactic prin concurs pe posturi/catedre vacante/rezervate sau prin repartizare de către inspectoratul școlar județean pe posturile rămase neocupate în urma concursului. O astfel de gândire ar da roade în condițiile unui sistem stabil, cu o foarte bună cunoaștere – diagnoză și prognoză – în privința încadrării pe posturi. Numai că în școla românească „mișcarea personalului didactic” are o rată foarte mare ceea ce a și generat oficializarea fenomenului chiar la nivel de minister prin proceduri specifice. Chiar și cu aceste măsuri menite să pună sub control riscul migraționist didactic, va fi greu de previzionat în timp util o situație exactă a posturilor așa încât să se asigure tuturor celor integrați în proces anul de practică pedagogică și implicit condiții de finalizare cu succes a formării profesionale inițiale.

Stagiul de practică are un statut ambivalent și pentru că, potrivit precizărilor legislative, persoanelor aflate în perioada stagiului practic cu durata de un an școlar li se

aplică, în mod corespunzător funcției didactice ocupate temporar, toate prevederile legii educației naționale, precum și toate celelalte prevederi corespunzătoare din legislația în vigoare. Altfel spus, studentul intră deja în rolul și statutul oficial de personal didactic înainte de a finaliza procesul de formare inițială.

Același stagiul de practică are și rolul de primă etapă în examenul de definitivare în învățământ, care se înscrie și el în seria schimbărilor majore privind cariera didactică. Transformarea în examen cu caracter național prin organizarea de către MECTS, conform unei metodologii aprobate prin ordin de ministru⁸, în care este implicat instituțional inspectoratul școlar și doar prin membrii comisiilor universităților, prevede ca etapă eliminatorie perioada stagiului practic cu durata de un an școlar și constă în evaluarea activității profesionale la nivelul unității de învățământ, evaluarea portofoliului profesional personal și în susținerea a cel puțin două inspecții la clasă. Finalizarea acestui an de stagiul practic constituie de fapt și cea de a II-a etapă a definitivatului care prevede o examinare scrisă, pe baza unei tematici și a unei bibliografii aprobate de MECTS pentru fiecare specialitate.

Aceste restructurări în privința masterului didactic și a examenului de definitivat sunt determinate de intenția exprimată oficial de a integra cele două componente în etapa formării inițiale. Elementul de noutate pentru sistemul nostru educațional, cu impact în privința modelului profesional promovat la nivel social, este dat de titlul conferit cadrelor didactice care promovează examenul de definitivat, acela de profesor cu drept de practică în învățământul preuniversitar. Inițiativa este binevenită putând aduce un plus de valorizare a domeniului din perspectivă motivațională dar și psihosocială, meseria de profesor având momentan o percepție socială nefavorabilă și ca atare o slabă atractivitate pentru tinerii valoroși.

Modelul profesional didactic este nevoit să facă față provocărilor societății cunoașterii, formarea continuă impunându-se nu doar ca o continuare firească a formării inițiale, ci și ca un obiectiv necesar de asumat la nivel personal și social. Integrând dezvoltarea profesională și evoluția în carieră, orice profesor are șansa de a parcurge etapele unei formări oficiale și evaluarea diferitelor niveluri de competență prin obținerea gradului didactic II, a gradului didactic I și a gradului de excelență didactică cu titlul de profesor emerit.

La nivelul învățământului preuniversitar, concepția și coordonarea procesului de formare continuă a personalului didactic este asumată de către MECTS, în conformitate cu politicile naționale și europene. Formarea continuă a înregistrat o dezvoltare intensă prin extinderea la nivel instituțional a posibilității de ofertare. Astfel, pe lângă instituțiile de învățământ preuniversitar implicate în mod direct în perfecționarea propriului personal didactic, au apărut mulți furnizori de formare continuă acreditați – Universitățile – centre de perfecționare, Casa Corpului Didactic (CCD), alte instituții, organizații nonguvernamentale sau societăți comerciale care au posibilitatea legală de a intra pe piața programelor de formare continuă.

Dinamizarea activității profesionale a cadrelor didactice a fost posibilă și datorită implementării Sistemului Creditelor Transferabile (European Credit Transfer and Accumulation System – ECTS). Conform International Guide to Qualification in Education⁹, „sistemul de credite în învățământul superior permite fiecărui curs să obțină un număr specific de unități/ore în funcție de munca și efortul implicat. Gradele sau notele cursurilor constituie baza pentru evaluarea performanței academice”. În România, deși se aplică încă din 1997 a fost adoptat oficial abia în 2005¹⁰, implementarea ECTS contribuind semnificativ la reformarea și flexibilizarea sistemului de învățământ prin aplicarea unor principii¹¹ specifice adoptate la nivel european:

- *principiul mobilității* văzut din două perspective: pe orizontală – la nivelul aceluiași program de studii, între domenii/discipline diferite, dar și între programe diferite în cadrul aceleiași facultăți; pe verticală – în scopul organizării propriei cariere didactice, prin temporizarea duratelor de studiu și prin restructurările curriculare);
- *principiul modularității* (aplicabil în contextul aplicării noii Legi a Educației Naționale care prevede completarea studiilor de nivel licență, cu un master didactic sau cu un alt modul de specializare diferită dar tot în domeniul fundamental);
- *principiul curriculum-ului* (proiectare, realizare și evaluare din perspectivă curriculară a planurile de învățământ și a ofertei de formare);
- *principiul responsabilității* (libertatea, dreptul și obligația cadrului didactic de a-și construi propriul program de formare și dezvoltare profesională, în raport cu potențialul, așteptările și vocația personală);
- *principiul succesului și al eficienței* (prin flexibilizarea organizării programului de formare, a diferențierii și a libertății fiecărui profesor de a-și organiza propria activitate profesională, ceea ce oferă șanse de reușită);
- *principiul transferului* (posibilitatea de echivalare a studiilor de formare profesională, prin mecanismele recunoașterii și a transferului de credite, cu efecte și în creșterea mobilității didactice pe plan național și internațional).

Analiza standardelor și a descriptorilor de performanță în cariera didactică, arată influența evidentă a idealului socio-educational și a unei noi filosofii a educației specifice societății secolului XXI. Cerințele impuse de evoluția cunoașterii, de avansul tehnologiilor și al comunicațiilor, precum și tendințele de globalizare manifeste și în meseria de profesor, aduc schimbări în pregătirea științifică, psihologică, pedagogică, sociologică, managerială și culturală a educatorilor, pe diverse trepte ale sistemului de învățământ. Formarea conform modelului al profesorului eficient didactic și managerial ar permite ulterior și o evaluare unitară, procesul și produsul formării raportându-se la standardele profesionale de performanță agreate la nivel național și european.

Note

- [1] This paper was made within The Knowledge Based Society Project supported by the Sectoral Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number POSDRU ID 56815
- [2] „Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul întregii vieți”, în: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 111 din 6.05.2008 (2008/C 111/01), anexa 1 – Definiții, p. 4.
- [3] Lucia, Gliga, (coord.) 2002, Standarde profesionale pentru profesia didactică, Ministerul Educației și Cercetării, Consiliul Național pentru pregătirea profesorilor, București.
- [4] Revista Centrului Național de Formare a Personalului Didactic din Învățământul Preuniversitar, 2002, 2003, Nr. 2, 4, 5, 7, 8, Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, București.
- [5] Miron Ionescu, Ioan Radu (coord), *Didactica modernă*, Ed. a 2-a, rev., Cluj-Napoca: Dacia, 2001
- [6] O.M nr. 4430/ 29.06.2009
- [7] Legea Educației Naționale nr. 1/2011
- [8] O.M. nr. 5561 din 7 octombrie 2011 pentru aprobarea Metodologiei privind formarea continuă a personalului din învățământul preuniversitar
- [9] International guide to qualifications in education, The European Council, second edition, National Academic Recognition Information Centre (Great Britain), Mansell Pub., 1987 - Education
- [10] O.M.Ed.C. 3617/16.03.2005
- [11] ECTS Users' Guide, European Communities, 2009 Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009, ISBN: 978-92-79-09728-7, doi: 10.2766/88064 Brussels, 6 February 2009

Bibliografie

- ***„Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul întregii vieți”, în: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 111 din 6.05.2008 (2008/C 111/01), anexa 1 – Definiții, p. 4.
- ***ECTS Users' Guide, European Communities, 2009 Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009, ISBN: 978-92-79-09728-7, doi: 10.2766/88064 Brussels, 6 February 2009
- ****International guide to qualifications in education*, The European Council, second edition, National Academic Recognition Information Centre (Great Britain), Mansell Pub., 1987 - Education
- ***Legea Educației Naționale nr. 1/2011
- ***O.M. nr. 4430/ 29.06.2009
- ***O.M. nr. 5561 din 7 octombrie 2011 pentru aprobarea Metodologiei privind formarea continuă a personalului din învățământul preuniversitar
- ***O.M.Ed.C. nr. 3617/16.03.2005
- ***Programul de lucru al Comisiei Europene. (2007). „Educație și formare profesională 2010”, Bruxelles.
- ***Revista Centrului Național de Formare a Personalului Didactic din Învățământul Preuniversitar, 2002, 2003, Nr. 2, 4, 5, 7, 8, Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, București.
- Alecu, S. M., *Dezvoltarea organizației școlare. Managementul proiectelor*, EDP, București, 2007.
- Gliga, Lucia (coord.), *Standarde profesionale pentru profesia didactică*, Ministerul Educației și Cercetării, Consiliul Național pentru pregătirea profesorilor, București, 2002.
- Ionescu, Miron, Ioan Radu (coord), *Didactica modernă*, Ed. a 2-a, rev., Cluj-Napoca, Dacia, 2001.
- Iucu, Romiță, *Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii*, Humanitas, București, 2004.
- Păun, Emil, „Profesionalizarea activității didactice. O perspectivă sociologică”, în *REPERE. Revista de Științele Educației*, Nr. 1/2008.
- Simion, Eugen, Andrei Grigor, *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Univers enciclopedic, București, 2004